

EIROPAS SAVIENĪBA

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

ANNO 1919

PROFESIONĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ IESAISTĪTO
VISPĀRIZGLĪTOJOŠO MĀCĪBU PRIEKŠMETU PEDAGOGU
KOMPETENCES PAAUGSTINĀŠANA

Inese Pitkeviča

autora vai autoru grupas vārds, uzvārds

Kultūra kā zīmju sistēma

Zīmes kultūrā

Metodiskie ieteikumi skolotājiem

darba nosaukums

Materiāls izstrādāts

ESF Darbības programmas 2007. - 2013.gadam „Cilvēkresursi un nodarbinātība”
prioritātes 1.2. „Izglītība un prasmes”

pasākuma 1.2.1. „Profesionālās izglītības un vispārējo prasmju attīstība”

aktivitātes 1.2.1.2. „Vispārējo zināšanu un prasmju uzlabošana”

apakšaktivitātes 1.2.1.1.2. „Profesionālajā izglītībā iesaistīto pedagogu
kompetences paaugstināšana”

Latvijas Universitātes realizētā projekta

**„Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārīzglītojošo mācību priekšmetu pedagogu
kompetences paaugstināšana”**

(Vienošanās Nr.2009/0274/1DP/1.2.1.1.2/09/IPIA/VIAA/003,
LU reģistrācijas Nr.ESS2009/88) īstenošanai.

Rīga, 2011

E-KULTUROLOĢIJA

Kultūra kā zīmju sistēma

Stundas struktūra

Stundas tēma: *Zīmes kultūrā [2]*

[4] Mācību stundas mērķis:

Izglītojamais izprot zīmju valodu kā kultūras informācijas nesēju vēsturiskajā kontekstā.

[4] Mācību stundas uzdevumi:

1. Skaidrot antīko, viduslaiku, jaunāku laiku, moderno un postmoderno kultūras zīmju, tēlu jēgu un atšķirības;
2. Saskatīt kultūras zīmju izpausmes mūsdienu sabiedrībā;
3. Izpildīt darba lapu.

Pamatjēdzieni: semiotika, semantika, ikona

Mācību rezultāti:

1. Izpratne par zīmi, kā kultūras liecību.
2. Izpildīt darba lapu ar uzdevumiem.
3. Izveidot savu zīmi – radošai darbs.

Resursi:

1. Prezentācija.
2. Metodiskie ieteikumi skolotājiem.
3. Uzdevuma darba lapa.

Stundas gaita:

	<i>Aktivitāte / mācību situācija</i>		Laiks/ min
	Apraksts/soļi skolotājam	Uzdevumi izglītojamiem	
Ierosināšanas fāze	1.Skolotājs demonstrē prezentāciju 1-4 slaidus. 2.Noskaidro skolēnu pašreizējās zināšanas, kuras varēs papildināt stundas gaitā. 3.Vada procesu un provocē izglītojamus uz aktīvu darbību.	Apskata prezentāciju PowerPoint programmā par <ul style="list-style-type: none"> • stundas mērķi un uzdevumiem; • saņem darba lapu ar uzdevumiem. • atbild uz jautājumu; "Kādā zīmē esi dzimis Tu...?" 	7min.
Apjēšanas fāze	4.Skolotājs demonstrē prezentāciju 5-6 slaidus. 5.Atbalstīt izglītojamā centienus izprast jauno vielu.	Noskaidro, kas ir zīme. Noskaidro jēdzienus: <i>semiotika, semantika, ikona.</i> Atbildēt uz jautājumiem, apspriesties.	10min.

Refleksijas fāze	6. Turpina demonstrēt slaidus 7-17 7. Skaidro uzdevumu pamatprincipus.	Pilda darba lapas uzdevumus. Saņem nosacījumus zīmes skices veidošanai: <ul style="list-style-type: none"> • 2-3 krāsu zīmuli, flomāsteri vai citi zīmēšanas līdzekļi, • skicē izmantot noteiktus izteiksmes līdzekļus – līnijas, laukumus, burtus /iniciāļus šriftā. 	15min.
Vērtēšanas fāze	8. Turpina demonstrēt slaidus 16-20. 9. Darba lapas uzdevumiem ir paredzēts konkrēts punktu skaits. Punktu saskaita, bet vērtējumu ieliek pēc nākamās mācību stundas darba lapas izpildes.	Tiek piedāvātas atbildes un punktu slaka. Pašvērtējums radošajam darbam. Radošā darba kritēriji: <ul style="list-style-type: none"> • kompozicionālie risinājumi; • oriģinalitāte; • vēstījuma skaidrība; • izpildes kvalitāte. (8) Punkti saskaitīti un ielikti darba lapā.	8 min.

Metodiskie ieteikumi skolotājiem.

Metodiskā materiāla mērķis ir sekmēt kvalitatīvas kulturoloģijas mācību stundas organizēšanu vispārējā vidējā izglītībā, veicinot pētniecisku, eksperimentējošu un radošu darba metožu izmantošanu mācību stundā.

Kultūra kā zīmju sistēma.

[2] *Zīmju patiesīgumu nevar apšaubīt, jo tās vienīgās dotas cilvēkam, lai tas orientētos pasaulē.*
/Umberto Eko. Rozes vārdā./

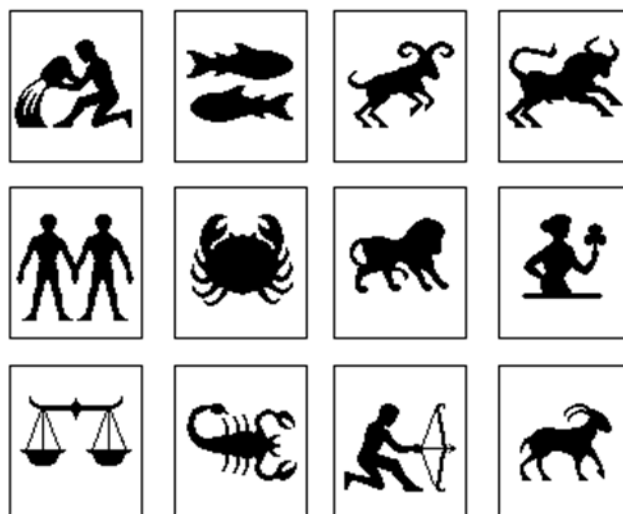
Katra kultūra rada savai sabiedrībai nozīmīgas zīmes. *Zīme ir speciāli veidota valoda, ar kuru cilvēki sazinās*, tomēr neviens vārds nespēj **nodot informāciju tikpat efektīgi kā attēls**. Katra konkrēta un atsevišķa zīme norāda uz noteiktu lietu, parādību vai darbību.

[4] Skolotājs kopā ar izglītojamajiem mēģina noskaidrot, kādas zīmes ir zināmas.

Katram pēc astroloģijas ir zodiaka zīme. Uzskata, ka Rietumu astroloģijas tradīcijas iedibināja senie babilonieši Mezopotāmijā aptuveni 3000.g.pr.Kr. Viņi veica pierakstus par Saules, Mēness un planētu kustību un apveltīja savus dievus ar debess spīdekļu spējām.

Mūsdienu Rietumu zodiaku veido 12 zvaigznāji, kuri nosaukti dažādu mītisko varoņu un dzīvnieku vārdos un kuru apveidus astrologi un astronomi gadu tūkstošiem ir ilgi vērojuši naksnīgajās debesīs. Saskaņā ar šo zvaigznāju nosaukumiem un raksturojumiem ir izveidotas 12 Saules jeb dzimšanas zīmes, kas ir mūsdienu populārās astroloģijas pamatā.

Astroloģija visos laikos ir bijusi svarīga cilvēka dzīvē. Par to liecina dotais piemērs "Viduslaiku gravīra" un *kādā zīmē esi dzimis Tu...?*

[5] Zīmes mums rada nozīmi.

Nozīme rada jēgu.

Jēga rada izpratni.

Izpratne rada skaidrību.

Cilvēkam ir nepieciešama skaidrība, un zīmes viņam to sniedz.

[6] Pirmie bija grieķu filozofi **Platons** un **Aristotelis**, kas saskatīja valodas zīmes.

17.gs. racionālisma pārstāvji franču matemātiķis **Renē Dekarts** (1596-1650) un angļu apgaismotājs **Džons Loks** (1632-1704), kurš ieviesa terminu „zīme”, vācu filozofs un matemātiķis **Gotfrīds Leibnics** (1646-1716), un daudzi citi analizēja valodas attīstības likumus un zīmes.

Amerikāņu matemātiķis **Čārlzs Senderss Pīrss** (1839-1914) pētniecības rezultātā, līdz galam izveidoja **semiotiku - zinātni, kas pēta jebkādas cilvēku sabiedrībā izmantotās zīmju sistēmas.**

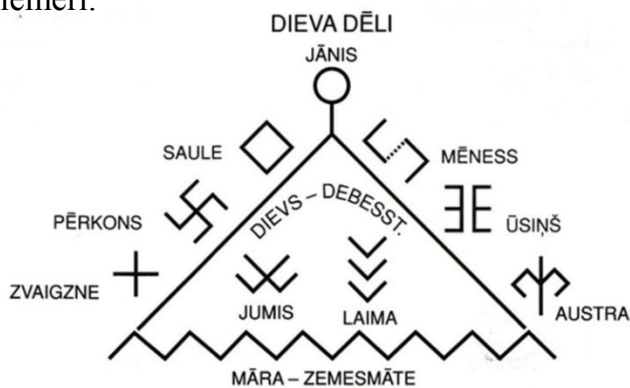
Semiotika pētī zīmju nozīmi un nozīmes rašanos, bet semiotikas nozare **semantika** pēta zīmju sistēmu kā zīmes jēgas izteikšanās līdzekli.

[7] Lai vieglāk orientētos zīmju daudzveidībā apskatīsim **Čārlza Sendersa Pīrsa** izstrādāto zīmju klasifikāciju, sadalot tās **trīs grupās**:

Pirmā zīmju grupa

Zīmes indeksi	Indeksi ir vienkāršākās zīmes, tās pievērš uzmanību, piemēram, <i>latvju rakstu zīmes</i> , īpašuma zīmes, ceļu satiksmes zīmes, piktogrammas u.c., norāda ko darīt, kā uzvesties. Pie indeksiem pieder arī tautas ticējumi par cilvēka dzīves gājumu, gaidāmo laiku, par bagātu ražu u.c.
----------------------	--

Piemēri.

Dievs	Māra	Laima	Austra
Jumis	Ūsiņš	Pērkons	Auseklis

[8] Shēma attēlota ilustrācijā „Dieva idejas izplaukšana latvju ornamentā” no E. Brastiņa 1931.gadā publicētās grāmatas „Latvija, viņas dzīve un kultūra”.

[9] Otra zīmju grupa

Ikoniskās zīmes	Ikoniskajām zīmēm raksturīga līdzība ar apzīmējamo priekšmetu. Ģeogrāfiskā karte ir zīme par reāli pastāvošu ceļu, kalnu, upi, pilsētu. Rasējums ir arhitektūras celtnes ikoniskā zīme. Mākslas darbs arī ir ikoniskā zīme, ja tas attēlo kādu noteiktu priekšmetu, ainavu, cilvēku
------------------------	---

Ikona

- *Izcelsme* - latīņu *icon* < sengrieķu *eikōn* 'attēls'. Pēc skaidrojošās vārdnīcas „ikona” ir
- 1. kristīgās baznīcas (Seno Austrumu baznīcu un pareizticīgo) svētbilde.
- 2. neliels grafisks attēls, kas pārstāv programmu, iekārtu, komandu u. tml.

[10] *Piemērs*. Viduslaiku mākslā ļoti nozīmīgas ir dažādas zīmes. Turpinot astroloģijas tēmu, Zodiaka cilvēks no Berī hercoga ļoti bagātās stundu grāmatas. Rokrakstu glezniecības šedevrs. Meistari brāļi van Limburgi - Hermanis, Pauls, Johans no Neimegenes (Nīderlande) 1400. Grāmatas kultūras vērtību var salīdzināt ar tādiem mākslas darbiem kā Leonardi da Vinči «Monu Lizu».

[11] Zīmes – tēli, kas atklāj tā lietotāja iekšējo stāvokli un nodarbošanos, laikmeta kultūras varonis vai cilvēka portrets var kļūt par zīmi.

Oktaviāns Augusts
63.g.pr.Kr.-14.m.ē.
Senā Romā

Vladimirs Uljanovs
(Ļenins) (1870-1924)
Krievija

Napoleons Bonaparts
(1769-1821)
Francija

Benito Amilkare Andrea Musolīni
(1883-1945) Itālija

[12] Trešā zīmju grupa

Konvencionālās zīmes	Vissarežģītākās zīmes, kuras veido plašs kultūras konteksts, piemēram, zvans pirms izrādes, luksofora gaismas
-----------------------------	---

Konvencionālās zīmes ir vislielākā zīmju grupa kultūrā.

[13] Konvencionālās zīmes – tiek pieņemtas vienošanās rezultātā – konvencijas (lat. *conventio* «vienošanās līgums»)
Izšķir **verbālās un neverbālās zīmes**.

[14] Liela daļa zīmju tiek pārņemtas no paaudzes paaudzē, tāpēc varam runāt par noteiktu stabilitāti un noturību. Pie tām pieder **dabiskās zīmes**.

Pamatotos cēloņu un sakarībā, kas novērojamas dabā (piemēram, dūmi – uguns, mākoņi – lietus, pēdu nospiedumi – dzīvnieks) dabisko zīmju uztvere, atpazīšana balstās uz cilvēka pieredzi.

[15] **Funcionālās zīmes** norāda uz zīmju funkciju piemēram, brilles uz acīm signalizē par to nēsātāja redzi, maģistra vai korporeļu cepurītes, grāmatu izvēle drauga mājā....

Autors	Kvintejs Matsijs
Nosaukums	Naudas mijējs ar savu sievu.
Izpildījuma laiks	1514
Izpildījuma tehnika	Eļļa
Žanrs	Sadzīves
Mākslas stils, virziens	Renesanse, reālisms
Kādas funkcionālas zīmes Jūs redzat?	Nauda, spogulis, grāmatas, svarus. Katrai lietai ir sava funkcija

[16] Zīmju raksturīgākās vizuālās īpašības pildot 4.uzdevumu darba lapā.

- Vienkāršs, stilizēts zīmējums
- Atmests nost nebūtiskās priekšmetu un objektu detaļas
- Krāsas vienā zīmē tiek izmantotas maz
- Tiek izmantotas kontrastējošās krāsas
- Var tikt izmantots nedaudz teksta
- Zīme tiek ietverta noteiktā stingrā formā

[17] Zīmes sniedz noteiktu informāciju par drošumu, aizliegumu vai brīdinājumu.

Tās var būt:

- virzienu norādošas
- informējošas par produktu saturā esošajām sastāvdaļām
- informējošas par noteiktu kopšanas veidu apģērbiem ... utt.

Piemēram: Lai zīmju valodā pateiktu “nerunā!”, pietiek apvienot aizlieguma zīmi un ....

4.uzdevums. Dotajā laukumā uzzīmē savu zīmi. (Kritēriji – kompozicionālie risinājumi, oriģinalitāte, vēstījuma skaidrība, izpildes kvalitāte.(8)

Radoša darba vērtēšana sastāv no 4 kritērijiem. Paredzēts arī skolēna pašvērtējums.

	Maksimālais punktu skaits	Pašvērtējums
Kompozicionālie risinājumi	2	
Oriģinalitāte	2	
Vēstījuma skaidrība	2	
Izpildes kvalitāte	2	
KOPĀ:	8	

1. Kompozicionālais risinājums: Objekti labi sakomponēti lapā, izveidota uzdevumam atbilstoša kompozīcija, darbā ir izmantoti kompozīcijas izteiksmes līdzekļi (dominante, dinamika, ritms utt.)– 2; objekts/ti ir daļēji iekomponēti/ts laukumā, ir dažas kompozīcijas kļūdas– 1; objekti nav sakomponēti lapā, daudz kompozīcijas kļūdu– 0.

2. Oriģinalitāte: Darbs izpildīts oriģināli, nestandarti, ar radošo pieeju, asprātīgs– 2; darbs izpildīts interesanti, ir dažas jaunas idejas– 1; darbs izpildīts primitīvi, bez radošas pieejas– 0.

3. Vēstījuma skaidrība: Ja darbs atbilst uzdevuma tēmai, uzdevumam, tad– 2; ja atbilst daļēji– 1; ja darbs pavisam neatbilst tēmai– 0.

4. Izpildes kvalitāte: Darbs izpildīts ļoti kvalitatīti, rūpīgi– 2; darbs izpildīts kvalitatīti, bet ir dažas nepilnības, paviršības– 1; darbs izpildīts pavirši, slikta kvalitāte– 0.

[18] Darba lapas uzdevumu atbilžu slaidis.

2.uzdevums. Iezīme dotās latvju zīmes.(8)

3.uzdevums. Ieraksti piemērus dotajiem zīmes veidiem.(5)

4.uzdevums. Dotajā laukumā uzzīmē savu zīmi. (8)

Maksimālais punktu skaits - 21

*Darba lapas uzdevumiem ir paredzēts konkrēts punktu skaits. Punktus saskaita un ieraksta darba lapā, bet vērtējumu ieliek pēc nākamās mācību stundas darba lapas izpildes. Vērtēšanas skala ir mācību stundas "Kultūra kā **simbolu** sistēma " skolotāju metodiskajā materiālā. Saskaitot abu darbu lapu punktus veidojās vērtējums.*

[19] Zīmes 20.gs. māksliniekiem joprojām ir aktuālas.

Autors:	Aleksandrs Dembo
Nosaukums:	"Zīmes"
Gads:	1998
Tehnika:	koks, akrils
Izmēri:	52x60

Mājas darbs. Iepazīsties ar doto materiālu.

Izmantojot doto izstādi Dekoratīvās mākslas un dizaina muzejā vai

<http://www.baltumenas.lt/en/?s=expo> Baltu mākslas mājas lapā. Uz atsevišķas lapas izpildīt dotos nosacījumus. Sameklēt piecas baltu rotas (var izmantot izstādes materiālus, grāmatas vai internet resursus), kur būtu redzamas latvju rakstu zīmes. Pierakstīt zīmju nosaukumus.

[20] **Prezentācijā izmantotie avoti:**

- A.Ērglis, V. Purēns, L. Sviestiņa. Kulturoloģija vidusskolai. – Raka, 2009
- Austruma, S. Muižarāja, I. Kulturoloģija.- Rīga: Zvaigzne ABC, 2010
- Zīmes un simboli.- Rīga: Zvaigzne ABC, 2010
- <http://wikipedia.org/wiki>
- <http://whc.unesco.org>
- <http://www.mantojums.lv>
- <http://ardesmechi.lv/zimjusistemas.php>
- <http://www.saintjohnsbible.org>